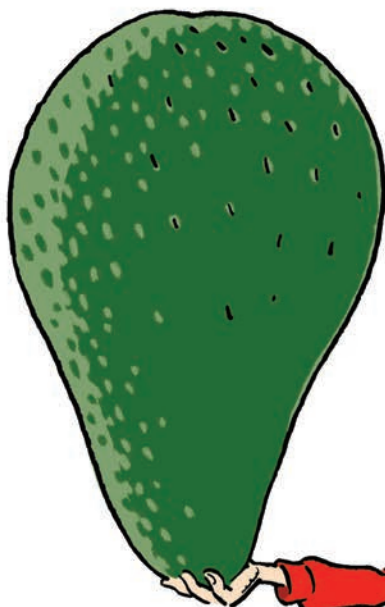

12

FN'S VERDENSMÅL ANSVARLIGT FORBRUG OG PRODUKTION

Victoria & Verdensmålene

Jesper Tornbjerg

Avocado- Mysteriet

Victoria & Verdensmålene nr. 12:

Avocado-Mysteriet

Første oplag, august 2021. Trykt i 19.200 eksemplarer.

ISBN: 978-87-94136-12-9

Udgivet i samme serie:

Victoria & Verdensmålene nr. 1: Den Magiske Kjole

Victoria & Verdensmålene nr. 2: Geden med Fipskægget

Victoria & Verdensmålene nr. 3: Kong Gulerod

Victoria & Verdensmålene nr. 4: Uglens Univers

Victoria & Verdensmålene nr. 5: Farvel til Absurdistan

Victoria & Verdensmålene nr. 6: Vandspejlet

Victoria & Verdensmålene nr. 8: Jorden Rundt på Otte Timer

Victoria & Verdensmålene nr. 13: Isbjørnen

Victoria & Verdensmålene nr. 14: Den Lille Havfrue Vender Tilbage

Lixtal: Ca. 30

© Forlaget Tornmountain, Copenhagen, Denmark

Denne bog er beskyttet i medfør af gældende dansk lov om ophavsret. Kopiering må kun ske i overensstemmelse med loven. Det betyder f.eks., at kopiering til undervisningsbrug kun må ske efter aftale med Copydan Tekst og Node.

www.victoriaogverdensmaalene.dk

Forfatter: Jesper Tornbjerg, jesper@victoriaogverdensmaalene.dk

Illustrationer: Knud Andersen

Undervisningsmaterialer og sparring: Rikke Falkenberg Kofoed, Leg med IT

Indtaling af lydbog: Palle Skov

Design & produktion: KLS PurePrint

Trykt på PurePrint Uncoated

Victoria & Verdensmålene

Jesper Tornbjerg

Avocado-Mysteriet

Advokater og avocadoer

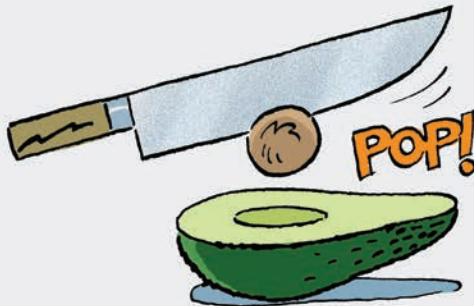
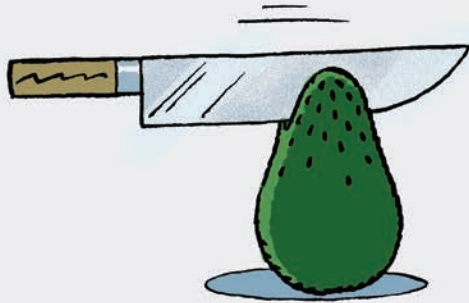
- Jeg elsker advokater, jubler lillebror Malte og sætter sig til familiens frokostbord.
- Det hedder altså avocadoer, korrigerer storesøster Victoria og ruller med øjnene.
- Ja, ja det er godt med dig. Jeg elsker advokadoer, siger Malte.

Han griber fat i en skarp kniv og en af de sunde grøntsager. Med et hurtigt snit deler Malte avocadoen i to, slår kniven ned i avocadoens sten, drejer rundt og vupti... nu er han klar til at fylde de to halve skiver op med rejesalat, et dryp citron, lidt dild og friskkværnet peber.

- Uhm! siger Malte og graver rundt i avocadoen med sin ske.

- Godt gået, Malte, lyder det rosende fra far, der har fulgt sin otteårige søns bevægelser med en vis nervøsitet. Kniven er den skarpeste i skuffen, så man kan hurtigt komme til at snitte sig i en finger.

Far overtager kniven og skærer i sin avocado.

- Aiiihhh! Øv altså! udbryder han, fordi avocadoen desværre er mere end moden. Meget mere end moden. Faktisk er den uspiselig: Trevlet, grå, blød og ildelugtende.

- Prøv en af de andre, siger mor og trykker på de resterende avocadoer. De skal være bløde, men ikke for bløde.

- Fem af dem er overmodne, men de her tre er vist i orden, konkluderer mor.

- Må jeg få en til? spørger Malte og slikker sig om munden. Han rækker ud efter en af de avocadoer, som mor har givet en god anmeldelse.

- Hov, hov – du må vente lidt. Vi skal alle sammen smage, fastslår far, der har mere held med sin anden avocado, der smiler lysegrønt op til ham fra tallerkenen.

Mor og Victoria er også heldige, og så ligger der fem avocadoer tilbage i nettet fra supermarkedet. Malte får lov til at skære dem op, mens de andre spiser løs.

- Dur ikke! Dur ikke! Dur ikke!

De første tre er uspiselige, men den fjerde og den femte kan med lidt god vilje bruges, hvis man skærer de værste brune pletter væk. Malte lægger avocadoen på en skive rugbrød med smør.

- Uhm! siger Malte... igen.

Mor nyder også sin avocado – men sukker:

- Det er det samme hver gang. I bedste fald kan vi spise halvdelen. Det er godt nok irriterende og dyrt, at vi skal smide den anden halvdel væk, surmuler hun.

- Ja, det er et mysterium, hvorfor vi skal plages med så meget madspild. Victoria, kan du ikke finde ud af, hvorfor det er sådan, og hvad vi kan gøre ved det? spørger far.

- Jo, det skal jeg nok, men ikke nu. Jeg skal lave lektier til i morgen, siger Victoria.

- Hvad har du for? spørger mor interesseret, mens hun gumler på en ostemad.

- Vi har tema om Verdensmål nr. 12. Jeg skal læse om, hvad det går ud på, forklarer Victoria.

- Det er sikkert om, hvorfor advokater er så sure, udbryder Malte.

Victoria kigger op i loftet og ryster på hovedet. Nogle gange bliver hun SÅ træt af sin lillebror.

Familien hjælpes ad med at rydde bordet. Kød og skræller fra de uspiselige avocadoer havner i en grøn plasticpose under håndvasken.

Tidligere ville familien have givet de fleste madrester til deres høns, men Mikkel Ræv har snuppet alle deres fjerkræ.

- Hvad sker der egentlig med madaffaldet? spørger Victoria.

- Poserne bliver hentet af skraldemænd og kørt til et affaldsanlæg. Her hælder man hele molevitten i en silo efter at have rensat det for sko, plastic,

fodbolde og andet fejlsorteret materiale. I siloen bliver vores madaffald til en grå grød, der hedder pulp, fortæller far.

Pulpen bliver kørt videre til et biogasanlæg, hvor det bliver til biogas.

- Gassen fra vores triste avocadoer bruges til at opvarme huse og erstatte kul i store virksomheder, forklarer far ivrigt. Han er ingeniør og elsker tekniske løsninger.

- Det er da altid noget, at avocadoerne gør nytte, men jeg foretrækker nu alligevel, at vi kan spise dem, fastslår mor og tørrer deres slidte spisebord af med en våd klud.

Nu kan Victoria lave lektier. Hun tager en flaske med skruelåg ud af køleskabet og skænker sig et glas postevand.

Victoria er klar til at lære om Verdensmål nr. 12: Ansvarligt forbrug og produktion.

Bananfluen Sophia

- Hov! Det handler faktisk om avocadoer, udbryder Victoria med snuden nede i de ark papir, hendes lærere har printet.

'Inden 2030 skal vi halvere mængden af madspild. Vi skal også mindske tab af afgrøder efter høst', læser Victoria – uden at mor og far lytter. De er i gang med hver deres bog ovre i sofaen.

- Øv! Mindre madspild er en dårlig idé, lyder en spinkel stemme.

Victoria kigger sig omkring, men kan ikke få øje på selv det mindste kræ.

- Ja altså – vi bananfluer lever af rådden frugt. Rådne bananer, rådne avocadoer – altså det er bare mums, insisterer stemmen, som Victoria først kan stedfæste, da det kilder på hendes næse.

- Hallo! Kan du så komme væk, siger Victoria og vifter irriteret med sin ene hånd.

Bananfluen sætter sig på et af Victorias papirer lige oven på ordet 'madspild', der pludselig har to prikker over i'et.

- Slå mig ikke ihjel. Jeg er ikke farlig, siger bananfluen, der er brun og blot én millimeter lang.

Victoria overvejer et kort øjeblik, om hun skal mase det lille irriterende kræ under sin ene pegefinger, men hun tøver.

Det er alligevel usædvanligt, at man ligefrem kan tale med et insekt.

- Hvad hedder du? spørger Victoria.

- Åh ja, undskyld. Jeg har ikke præsenteret mig selv. Jeg hedder *Drosophila Melanogaster*, men kald mig bare Sophia, siger bananfluen og tilføjer, at det er lidt fjollet at have så langt et navn, når man – i bedste fald – kun lever et par måneder.

- Jeg har været voksen i tre uger, så jeg har levet en tredjedel af mit liv... medmindre du moser mig inden da, siger Sophia, der er så lille, at Victoria ikke kan se, om hun smiler eller er bange.

- Det lyder, som om du er ekspert i rådne frugter,

Sophia. Kan du forklare mig, hvorfor avocadoer tit er overmodne, spørger Victoria.

- Ja, det ved jeg godt, men det vil jeg da ikke fortælle dig. Jeg har lagt æg i jeres potteplanter, og mine børn skal også have noget at spise, siger Sophia kækt.

Victoria hæver en pegefinger og lader den langsomt nærme sig prikkerne over i'et i ordet 'madspild'.

- Stoooopppp! klynker Sophia, der pludselig får tungen på gled.

Sophia forklarer, at mennesker dyrker avocadoer i Mexico, Portugal og en række andre lande med varmt klima. Avocadotræer er nogle følsomme typer: De hader frost og for meget vind.

Avocadoerne kan hænge på træerne i mange måneder uden at blive spisemodne. Modningen sætter først ind, når avocadoerne er høstet.

For at sætte modningen i stå, bliver de lagt på køl. Herefter køres, sejles eller flyves avocadoerne frem til gigantiske lagre og videre med lastbiler ud til supermarkeder især i USA og Europa.

Før avocadoerne bliver sat til salg, bliver de gasset, så modningen sættes i gang. Efter en dag eller to er de perfekte... men herefter dykker kvaliteten.

Derfor handler det om at spise dem på det rigtige tidspunkt.

- Avocadoerne passerer mange mellemhænd, inden de når frem til dig og din familie. Heldigvis når mange mennesker ikke at spise avocadoerne, inden de får sorte pletter – altså avocadoerne, ikke menneskene, siger Sophia.

Victoria synes næsten hun kan høre bananfluen grine af den dumme bemærkning... og slikke sig om munden.

- Det er jo et mega spild, raser Victoria.

- Vi bananfluer synes, madspild er pragtfuldt, men I er godt nok ikke for kloge. En tredjedel af al den mad, I mennesker producerer, går til spildevand, siger Sophia og tilføjer:

- Samtidig med, at næsten 1 milliard mennesker får for lidt at spise, ødelægger I mad, der kan brødføde 3 milliarder mennesker.

Victoria kigger på den lille medskabning, der unægtelig har en pointe.

I sin vrede er Victoria lige ved at hamre sin hånd ned i bordet. Hun når lige at tænke, at menneskets dårlige behandling af naturens goder ikke skal gå ud over Sophia.

- Jeg er glad for, at vi skal arbejde med Verdensmål nr. 12. Som sædvanligt er der nogle voksne, der skal tage sig alvorligt sammen. Hvis de ikke gør det, får de med os børn at bestille, fastslår Victoria med en pegefinger i vejret.

- Hvad? siger mor og far ovre fra sofaen.

- I skal tage jer sammen og mindske madspildet, fastslår Victoria skarpt.

- Nu må du ikke ødelægge festen for os, pipper bananfluen Sophia spagfærdigt.

- Jo! Nu slutter festen, siger Victoria og hamrer en hånd ned i bordpladen lige ved siden af ordet 'madspild'.

Fodspor på Jorden

Mens Victoria parkerer sin cykel ved skolen, kan hun høre, at det ringer ind. Ups, hun er sent på den og skyder genvej hen over noget nysået græs. Victoria sætter fodspor i den bløde jord.

- Godmorgen, søde børn! lyder det med friskhed i stemmen fra Jonathan.

Læreren sætter en ære i at være veludhvilet, velforberedt og have flot hår. Victoria kommer ti sekunder for sent, så hun sniger sig ind på sin plads.

- Som I ved, skal vi de næste tre uger arbejde med Verdensmål nr. 12 om ansvarligt forbrug og produktion af mad og alle mulige andre varer. Vi skal præsentere vores arbejde på en Verdensmåls-Festival på byens nedlagte papirfabrik.

Papirfabrikken bliver brugt til mange sjove aktiviteter, og I får selskab af 6. klasser fra alle skoler i hele Nærved og omegn, fortæller Jonathan.

- Har I læst jeres kopiark, så I ved, hvad Verdensmål nr. 12 drejer sig om? spørger Mette, der er klassens anden lærer og som altid går i lyserødt tøj.

Miriam fortæller, at hun har læst om mål nr. 12 på den hjemmeside, der hedder verdensmaal.org.

- Ja, og jeg har lyttet til podcasten Klima-Alfabetet, der handler om Verdensmålene. Jeg er bedre til at lytte end læse, smiler Laila.

- Det er gode tips. Husk det til jeres gruppearbejde, siger Mette.

- Jeg har læst arkene, men jeg forstår ikke, hvad et økologisk fodaftryk er, siger Ida med en finger oppe i luften.

- Det gør jeg heller ikke, siger Augusta uden at have en finger oppe i luften.

Mette og Jonathan kigger på hinanden. Hvem skal forklare, for stoffet er lidt svært?

- Altså! Hver gang vi køber et eller andet, ligger

der en historie bag. Lige meget om vi køber tøj, shampoo, biler, mad, mobiltelefoner eller andet, påvirker vi naturen og klimaet. Et menneskes økologiske fodaftryk svarer til det stykke jord, der er nødvendigt for at producere de varer, vi bruger på et år, starter Mette.

- Lige nu har vi desværre brug for flere jordkloder for at dække alle menneskers behov, tilføjer Jonathan.

- Men vi har jo kun én planet, siger Benjamin stille.

- Nemlig. Vi kan ikke blive ved med at leve, som om der er 3 eller 4 jordkloder. Vi bliver stadig flere mennesker, og jo flere vi er, desto færre ressourcer er der til hver. Før eller siden løber vi tør for landbrugsjord, træ, metaller, vand og meget andet. Derfor er vi nødt til at ændre adfærd, fastslår Mette.

- Vi skal leve på en bæredygtig måde, hvor vi kun forbruger, så der også er ressourcer til vores børn og børnebørn, tilføjer Victoria, der husker noget af det vigtigste, de har lært fra deres arbejde med andre af de 17 verdensmål.

- Mine børn bliver klækket i morgen, og de er sultne efter avocadoer, lyder Sophias kildrende stemme i Victorias ene øre.

- Smut! udbryder Victoria irriteret og vifter bananfluen væk.

Hele klassen kigger forundret på Victoria. Hun plejer at komme til tiden og opføre sig fornuftigt.

- Har vi alle sammen et for stort... hvad var det nu det hed... økologisk fodspor? spørger Laila, der næsten altid går i brugt tøj og aldrig er ude at rejse.

- Godt spørgsmål, lyder det rosende fra Jonathan.

Han fortæller, at bæredygtigt forbrug svarer til, at der er 2 hektar jord til rådighed til hvert enkelt menneske på Jorden. Han fortæller også, at der er meget stor forskel på hvor store fodaftryk, folk fra forskellige lande sætter:

Mennesker fra et rigt land som Qatar skal i gennemsnit bruge 15 hektar jord, mens indbyggerne i fattige lande som Rwanda, Burundi og Eritrea lægger beslag på under 1 hektar. Den danske måde at leve på kræver 7 hektar. Nogle danskere bruger meget mere - andre næsten ingenting.

- Orv, mand! 7 divideret med 2 hektar svarer til, at vores livsstil bruger $3\frac{1}{2}$ jordklode, konkluderer Omar.

Jonathan fortæller, at man også kan beregne sit

klima-aftryk. Her beregner man, hvor mange tons CO₂, det fører med sig at spise, bo, rejse, shoppe, mobiltelefonere, game og meget andet.

- Jeg har lige prøvet en app, der viser, hvor meget jeg belaster klimaet med mine indkøb i det lokale supermarked, siger Jonathan og rødmer lidt.

- Hvad var resultatet? udfritter Mette.

- Hm, det vil jeg ikke sige, siger Jonathan.

- Joooooo, råber klassen.

- Okay, jeg ligger over gennemsnittet. Vi er vilde med kødsovs hjemme hos mig, så vi spiser ret meget oksekød, erkender Jonathan.

Han forklarer, at kød fra køer kræver mere jord end kød fra kyllinger - og meget mere jord end grøntsager som for eksempel squash, bønner og avocadoer.

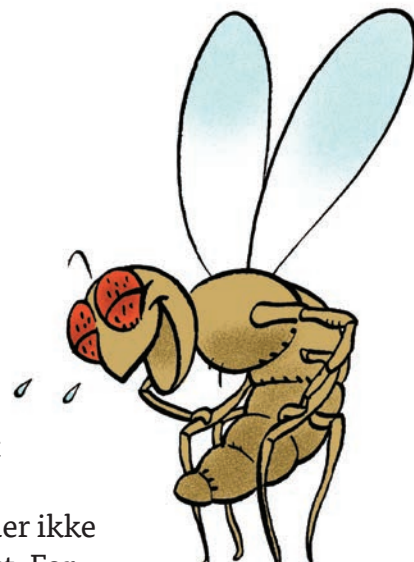
- Så ja! Hvis min familie vil have et mindre klimaaftryk, så skal vi spise mindre oksekød, fastslår Jonathan.

Ida rækker en pegefinger i vejret. Hun forstår ikke, hvorfor hun skal tænke over, hvad hun spiser.

- Jeg kan bare godt lide lækker mad. Hvis der er noget, jeg ikke må spise, kan politikerne vel bare forbyde det, siger hun.
- Skal de forbyde køer? spørger Benjamin vantro og kommer til at starte en højlydt dialog mellem flere fra klassen.
- Ja, hvorfor ikke? Hvis de ødelægger klimaet, så skal vi da bare spise noget andet.
- Hjemme hos os er det forbudt at spise gris.
- Hvad!!! Får I så aldrig flæskesvær og bacon?
- I Indien er koen hellig, så inderne får aldrig bøffer.
- Stop, stop, stop! siger Jonathan og forsøger at få klassens opmærksomhed
- I har fat I mange gode vinkler, der alle peger på, at mad hænger tæt sammen med vaner og traditioner. Gamle vaner kan heldigvis laves om til nye vaner, tilføjer Mette og deler klassen ind i grupper.

På en hjemmeside finder eleverne hurtigt ud af, hvad madspild er. For eksempel er det brød, frugt og rester, der kunne være spist, men alligevel ryger i skraldespanden, fordi det er blevet for gammelt.

Madspild er skidt for natur og klima, for det kræver masser af jord, masser af energi og masser af vand at fremstille fødevarer.

Madaffald er noget lidt andet end madspild. Madaffald er de dele, der ikke er egnede til at blive spist. For eksempel æggeskaller, kaffegrums og kernehuset fra et æble.

- Madspild er min livret, men råddent madaffald kan også gå an, klukker Sophia. Victoria vifter bananfluen væk og himler med øjnene.
- Opgaven er nu at få en masse skøre, skæve og sjove ideer til, hvordan der kan udvikles mere bæredygtige og sunde madvaner for mennesker og for jorden, siger Mette.
- Sikke en møgopgave. Jeg er sulten, klynker en lille stemme i Victorias øre.

Safari i køleskabet

Benjamin foreslår, at de alle tager på safari hjemme i deres køleskabe.

- Så kan vi tage fotos og lave en billedbog af, hvad der gemmer sig, uddyber han.

- Safari? Der er da ikke løver og elefanter i mit køleskab, udbryder Ida til morskab for de andre i gruppen.

- Seriøst! siger Victoria, der alligevel ikke helt kan lade være med at grine med.

- Jeg synes, det er en god idé med en safari, Benjamin. Køleskabe gør, at mad holder sig meget længere, end da Oldemor var på vores alder, men hjemme hos mig glemmer vi tit noget mad. Så ligger det bare dér og rådner, sukker Victoria.

- Yes! råber Sophia, og Victoria kan se for sig, hvordan Sophia gør sig klar til en high-five.

- I billedbogen kan vi også notere, hvor gammel maden er, foreslår Benjamin.

- Ja, og hvordan det lugter, smager og ser ud. Jeg tror, noget af vores mad er ret klamt, siger Ida.

- Der er noget, der hedder 'sidste salgsdag', ik'?' spørger Ida.

- Ja, og det er noget andet end 'bedst før'. Mad kan godt spises efter denne dato, hvis det lugter og smager godt. Hvis mad har overskredet 'sidste anvendelsesdato', så er det ud! fastslår Omar.

- Hvor længe kan leverpostej og ost holde sig i et køleskab? spørger Benjamin.

- Det er vist meget forskelligt, svarer Victoria forvirret, fordi Sophia er begyndt at snakke om at smide køleskabe ud.

- Hvert år kasseres der over 300.000 køleskabe alene i Danmark. Hvis man sætter dem op på en vej, kan de nå fra Odense via Næstved til København og tilbage igen, fortæller Sophia.

- Wauw! siger Victoria.

- Forestil dig, at du kører bil i 3-4 timer og hele vejen kan du se køleskabe stå klos op og ned ad hinanden. I er ikke rigtig kloge, konkluderer Sophia.

- Er du ok, Victoria? spørger Ida forsigtigt.

- Ja, men ved I hvor mange køleskabe, vi skrotter hvert år? Forestil jer, at I kører i bil i 3-4 timer. Hele vejen kan I se køleskabe. Køleskab, køleskab, køleskab, køleskab... 300.000 køleskabe! siger Victoria og ryster på hovedet.

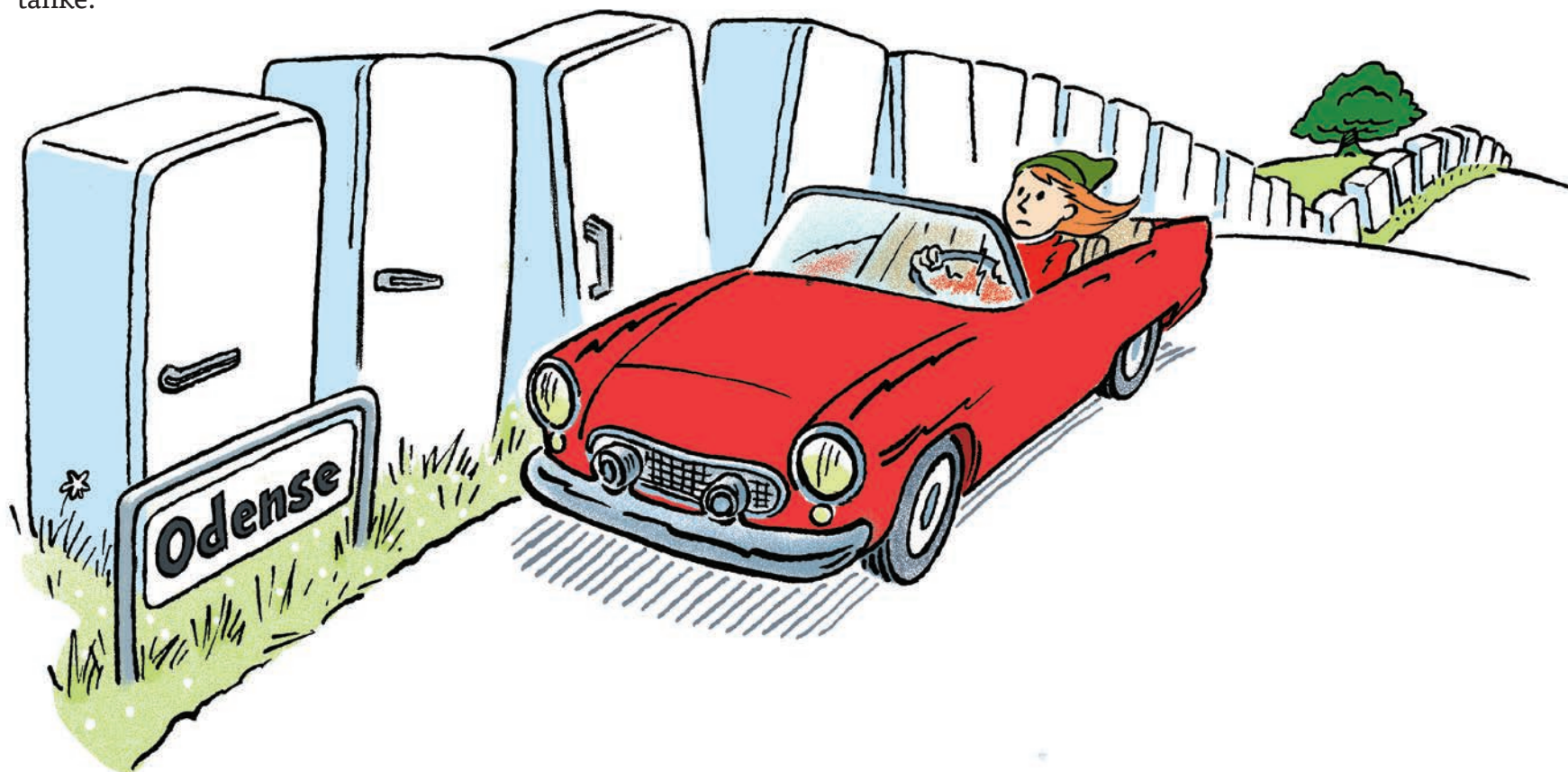
- Hvor ved du sådan noget fra? lyder det undrende fra Ida.

- Jeg har lige hørt det i min øresnegl, smiler Victoria og sender for én gangs skyld Sophia en venlig tanke.

- Skrottede køleskabe er et spændende emne, men måske skal vi gå videre med køleskabs-safarien. Når vi har taget billeder og beskrevet maden, kan vi også lave en madplan, hvor vi bruger resterne, foreslår Benjamin.

- Jeg kan ikke lave mad, indrømmer Ida.

- Vi hjælpes ad, siger Benjamin og fortæller, at hans mor tit henter tips til bedre madvaner i en app, der hedder 'For Resten'.

Liv i Papirfabrikken

Tre uger er gået med intenst arbejde om Verdensmål nr. 12. Papirfabrikken summer af liv. Elever fra alle egnens skoler er klar til at vise, hvad de har fundet ud af. Der er så mange aktiviteter, at der sågar er sat telte op udenfor.

Victoria går rundt sammen med Oldemor, Malte, Benjamin og Laila. De fem udgør et hold. Sophia deltager også, selvom hun ikke er inviteret.

På hver aktivitet får de udleveret et bogstav, som de til sidst skal bruge til at få en præmie. Malte får øje på et vendespil, og han udfordrer Oldemor.

Vendespillet har to gange 17 brikker med farvestrålende verdensmåls-cirkler på bagsiden. På forsiderne af halvdelen af brikkerne står der Verdensmålenes numre og titler. De skal matches med de ikoner, der passer til.

Malte vender to brikker og finder mål 14 og 13. Oldemor finder mål 3 og 16. Malte trækker mål 3... og husker selvfølgelig, hvor Oldemor lagde sin plade med mål 3. Efter kort tid har Malte vundet 14-3.

- Du er umulig at slå i vendespil, sukker Oldemor.

- Vendespil. Det hedder da 'vindespil', for jeg vinder altid, siger Malte.

Som holdleder får Victoria udleveret et U for deres deltagelse.

1000 grader og sne

'Sjov med affald', står der skrevet med store bogstaver over det telt, som er næste stop for Victorias hold.

- Vil I prøve at stå på ski? spørger Nils fra en af Nærveds andre klasser.

Udenfor skinner solen, blomsterne står i fuldt flor, og der er ikke skyggen af et snefnug at se nogen steder.

- Kan man stå på ski på en losseplads? spørger Oldemor mystificeret.

- Ja, det kan man måske godt, men vi er stort set holdt op med at bruge lossepladser her i vores land, siger Nils.

- Hvad gør vi så med affaldet? vil Victoria gerne vide.

- Noget af det brænder vi i kæmpestore ovne, siger Nils.

- Det er da også spild af ressourcer, fastslår Oldemor.

- Både ja og nej. Vi skal undgå at lave affald, men forbrænding gør langt mere nytte end lossepladser. På Nærved Affaldsenergi bliver affald til varmt vand til opvarmning af huse og elektricitet til lys og computere, forklarer Nils og viser en infografik på en skærm.

Grafikken viser med tegninger, ord og pile affaldets vej mod ny energi. Først kommer affaldet ind med lastvogne og tipper affaldet af. På næste tegning ser man, hvordan affaldet brændes af ved 1000 grader i en ovn med ild i. Tredje del viser en generator, der laver strøm, og hvordan der løber opvarmet fjernvarmevand ud til husene.

Nils' klasse har også lavet små film, der viser, hvordan det hele ser ud i virkeligheden. Filmene har de optaget på et besøg på anlægget.

- Men hvad har det med ski at gøre? spørger Victoria og Oldemor i kor.

Nils smiler og forsyner gruppen med hver deres VR-brille.

- Med brillerne kan I få lov til at besøge et affalds-energianlæg på Amager. Det er så stort, at man kan løbe på ski ned ad bakken, smiler Nils.

Med sin VR-brille kigger Victoria ud over storbyen, der ligger 80 meter under hendes fødder. Hvid røg stiger op mod en blå himmel fra en sølvglinsende skorsten.

- Hvor er sneen henne? spørger Benjamin. Han er Så klar. Han har været på skiferie med sin familie, så han har prøvet det før – dog ikke på løjper lavet af plastic.

Victoria er lidt mere usikker. Hun retter på sin grønne hue og brillen. Bakken ser stejl ud. Også Laila virker urolig.

- Ej. Jeg kan da ikke bare rulle ned af den der! gisper hun.

Nils fortæller, at de har lånt udstyret af nogle studerende på IT-Universitetet. Han forklarer også,

hvordan skiløberne kan styre farten ved hjælp af krop og stave.

- Juhu!!! råber Benjamin og sætter af skarpt forfulgt af Malte. Med fine sving triller de ned mod den første kurve. Med Malte frygtløst i hælene drejer Benjamin skarpt til venstre og forsvinder rundt om et hjørne.

Victoria samler mod til sig og sætter fart på skiene. Hun 'plover' for at holde farten nede.

- Har du prøvet det før, Laila? spørger Nils.

Laila ryster på hovedet og sætter af. Hun har lært ved at kigge på de andre og holder sig flot på benene. Fra bunden tager hun et rullebånd retur til toppen.

- Det var grineren, fastslår hun og tager VR-brillen af samtidig med, at også Oldemor når i mål i fin stil.

- Jeg håber, I nød turen. At lave energi af affald er en fin ting, men vi skal blive bedre til at mindske den samlede mængde affald. Det står i FN's verdensmål nr. 12, påpeger Nils og viser dem en farverig plakat.

- Hver gang vi vil købe noget, skal vi overveje, om

vi virkelig har brug for det. Her i vores land har vi virkelig mange ting, men jeg tvivler på, at vi bliver lykkeligere af at købe mere og mere, siger Nils tænksomt.

- Vi skal gøre, hvad vi kan for at forebygge, at der opstår affald. Men vi skal også blive meget dygtigere til at genbruge vores ting og genanvende materialerne fra det, der kasseres, opsummerer han.

- Hvad er forskellen på at genbruge og genanvende? spørger Victoria.

- Godt spørgsmål! Det er der også mange voksne, der blander sammen, smiler Nils.

Genbrug er, hvis man bruger en pc, mobiltelefon, flaske, taske, tøj eller andet mere end én gang.

Genanvendelse handler om at bruge råstoffer som metal, tekstiler og plastic fra en type produkter til noget andet.

- Hvis et firma laver soveposer, handsker og løbesko af plastic opsamlet fra verdenshavene, så er det genanvendelse. Hvis man omsmelter gamle cykler til dåser og knive, så er det også genanvendelse, fastslår Nils og giver Victorias hold et nyt bogstav. Et N.

Mooncars i høj fart

- Dyt, dyt, dyt! Båt, båt, båt! Pling, pling, pling!

Malte, Benjamin og Laila fra Victorias hold har sat sig til rette i hver deres mooncar med påsat horn. De skal konkurrere i sortering af affald.

Opgaven går ud på at hente affald fra et bord og køre det til den rette affaldsspand. Den første, der har sorteret tre stykker affald, har vundet.

- Dyt! lyder det fra Maltes mooncar, og så er han af sted, mens Victoria og Oldemor hepper.

Malte starter med en bananskræl, som han hurtigt får kastet i den rigtige spand: Den for madaffald.

- Båt-båt! larmer Laila, der samler en papkasse op og drøner frem mod beholderen for pap.

- Pling-pling-pling! lyder det fra Benjamins mooncar. Han tager en avis og kører mod papirspanden.

Tilbage ved bordet snupper Malte et syltetøjsglas. Laila ligger på hjul og finder en ferskendåse. Imens får Benjamin fat i en plasticpose fyldt med forskellige typer plastic.

Han kan næsten ikke have den store pose i sin mooncar, så tilskuerne klapper.

- Pling! lyder det forsigtigt fra Benjamins klokke som tak.

Malte finder spanden med glas, Laila spanden med metal og Benjamin plasticspanden med plastic. Alle får igen sorteret korrekt, og de ligger side om side før den afgørende runde.

Benjamin har lange ben, så han når først frem til bordet, hvor han snupper en dåse maling. Laila kan vælge mellem en mælkekarton og en pizzabakke.

Hun tøver lidt... og tager pizzabakken. Malte kan derfor hurtigt suse afsted med mælkekartonen.

Alle tre nærmer sig spandene, men de er tydeligvis i vildrede. Benjamin klør sig i håret og smider malingen i 'restaffald'. Laila bårter og smider pizzabakken (med Sophia som blind passager) i 'pap'. Malte kaster usikkert sin mælkekarton i 'pap'.

Nu er der ingen tid at spille. Med et mulehår kommer Benjamin først over stregen skarpt forfulgt af Laila og Malte.

Tilskuerne klapper.

Dommeren, Kasper, roser de tre deltagere og fortæller, at de hver har fået to point.

- Ingen af jer har fået maksimumpoint. Maling skal i 'farligt affald', pizzabakker i 'restaffald' og mælkekartoner i mad- og drikkekartoner, siger Kasper.

- Øv! siger Malte forpustet. Han var SÅ tæt på at have tre rigtige.

- Pizzabakker er da lavet af pap. Hvorfor skal de i 'restaffald'? spørger Laila ærgerligt.

Kasper forklarer, at pap til pizzabakker er lavet af træfibre. Desværre er pizzabakker tit søbet ind i olie, tomatsovs og ost.

- Mums, siger en mæt Sophia i øret på Victoria.

Pappet er så fedtet, at det vil ødelægge andet pap, hvis man forsøger at genanvende træfibre til nyt pap. Enden på det hele er, at pizzabakker skal i 'restaffald', hvorfra de ryger videre til affaldsenergianlæg.

- På grund af kemiske stoffer i pappet skal man også undlade at gemme pizzastykker i deres kasser. Kasserne skal kasseres hurtigst mulig, fortæller Kasper, der ved god besked, fordi hans far arbejder på et trykkeri.

- Men I gjorde det godt alle sammen, smiler dommeren.

- Dyt, dyt, dyt! Båt, båt, båt! Pling, pling, pling! lyder det fra de tre biler.

Victoria får et B af Kasper.

Med Ib på job

I en anden bod i Papirfabrikken er der sat en række stole op som i en biograf. Lyset er dæmpet. Victoria og resten af holdet sætter sig til rette.

- Velkommen i Affalds-Biografen. Nu skal I se en film med renovationsarbejderen Ib, siger Alice, der også er elev på en af skolerne i området.

I filmen fortæller Ib, der er 58 år, om sin skraldevogn. Ib samler affald fra familier i hele Nærvæd og omegn. Første stop er på den vej, hvor Victoria bor. Ib bliver interviewet af Alice.

Da Ib var ung samlede han og hans kolleger alle typer affald og kørte det i en stor pærevælling ud på en losseplads.

- *Hvad er en losseplads?* spørger Alice.

- Ja, det er egentlig bare et hul i jorden. For 50 år siden smed vi alt affald på 1200 lossepladser landet over, hvor det hobede sig op i stinkende bunker. Rundt om i verden er det stadig meget almindeligt, men ikke her. Vi har næsten ingen lossepladser tilbage, siger Ib.

Han forklarer, at ordet 'losseplads' er afløst af

'deponi'. Et affaldsdeponi er et sted, hvor man som en absolut sidste mulighed lægger sit besværlige affald.

- Men vi vil hellere forebygge, genbruge, genanvende og energiudnytte, fastslår Ib.

- *Hvad har ellers forandret sig, mens du har været renovationsarbejder?* vil Alice gerne vide.

- Navnet på jobbet! Jeg startede som skraldemand. Nu har jeg en finere titel, men skidt lugter stadig, griner Ib og vifter en lille bananflue væk fra sin kind.

Ib forklarer, at familierne i Nærvæd og omegn gennem årene er blevet langt bedre til at sortere affald. Nu bliver der indsamlet mange forskellige typer affald eller 'fraktioner', som det bliver kaldt.

- I dag samler vi restaffald, siger han, mens en grab på skraldebilen løfter en container op i luften og tømmer indholdet ind på ladet, hvor det mases sammen.

Ib sætter skraldebilen i gang og kører hen til Nærvæd Affaldsenergianlæg, hvor affaldet skal brændes og blive til energi. Alice og fotografen filmer undervejs.

- Nu bakker vi, siger Ib og kigger koncentreret i sine sidespejle.

Alice og fotografen er hoppet ud af skraldevognen og tager billeder af, hvordan restaffaldet bliver tippet ind i et ildelugtende rum. En kæmpe grab griber fat om affaldet og bærer det ind mod energianlæggets flammer.

- Brænder I alt? spørger Alice.

- Næsten alt. Efter forbrændingen ligger der metal og aske tilbage. Noget af det bliver til fyld i bygninger og veje, mens resten ryger på affaldsdeponi, forklarer Ib.

- Vil I se en genbrugsplads? spørger han. Det er tydeligt, at han nyder at vise rundt. Og ja, det vil Alice og fotografen gerne, så næste stop er på en af Nærvæds største attraktioner.

- Hvert år får vores genbrugspladser lige så mange gæster som zoologiske haver, museer, akvarier og andre steder med mange turister, fortæller Ib stolt, mens han kører skraldebilen gennem byen.

I filmen kan Victoria og de andre gæster se, hvordan bil efter bil læsser affald af på genbrugspladsen. Alt sammen ender i de rette containere.

En mand smider et spritnyt køkken i træaffald, et ægtepar bugserer et stort tv hen til containeren for elektronik, og en familie med halvstore børn smider store mængder legetøj i containeren med plastic.

Imens filosoferer Ib:

- Vi lever i et overflodssamfund. Meget af det, der bliver smidt ud, kan sagtens holde i flere år. Heldigvis er mange mennesker - især de unge - blevet bedre til at genbruge. Miljøbevidste børn er holdt op med at presse deres forældre til hele tiden at købe nyt, smiler Ib og blinker med det ene øje til kameraet.

Kameraet følger Alice og Ib ind i en bygning. Ib hilser på en kollega, der hedder Pavel. Alice udbryder 'wauw hvor er her mange lækre ting'.

- Hvis vores kunder smider noget ud, som ikke fejler noget, bærer vi det ind i vores genbrugsbutik. Her kan folk købe brugte ting. Genbrugs- og byttebutikker er eksempler på cirkulær økonomi som alternativ til brug-og-smid-væk, fortæller Pavel.

- Eiiii, må jeg gerne købe denne her reol? udbryder Alice for rullende kamera.

- Ja, for 40 kroner, smiler Pavel.

- Et røverkøb, tilføjer Ib.

Rulletekster! Filmen er forbi og Victoria og hendes venner klapper.

- Vi har lagt filmen på nettet. Vi håber I har lyst til at dele den med jeres venner, siger Alice og smiler.

Victoria hiver sin mobil frem for at like filmen. På vej ud af teltet får hun bogstavet D.

Liv i pulterkammeret

- Hold da op, siger Victoria og træder ind i det største af teltene ved Papirfabrikken: Pulterkammeret.

Den ene ende af teltet er fyldt med tøj, sko og gamle møbler. I den anden ende syr børn og voksne nye produkter af aflagte kjoler, håndklæder og sengetøj. Nogle elever farver tøj med naturfarver, de har udvundet fra affald. For eksempel har det vist sig, at skaller fra avocadoer giver en fin lyserød kulør.

- Velkommen til. Har I lyst til at arbejde med beklædning? inviterer Naja, der er ved at male på et par gamle sneakers, så de får et personligt præg.

- Hvad går det ud på? spørger Malte.

Naja forklarer, at folk i Danmark smider vildt meget tøj ud. Det sker, selv om tøjet stadig kan bruges af ejerne selv eller af andre.

- Huller kan lappes og pletter kan dækkes med perler eller knapper. Med nål og tråd får tøjet nyt liv, fastslår Naja og skynder sig at tilføje, at noget tøj selvfølgelig er for slidt.

- Men tekstiler kan genanvendes. Vi skal undgå at brænde gode råvarer af, påpeger hun.

- Ja, det er in at gå i genbrugstøj, smiler Laila, der altid har arvet tøj fra sin storesøster.

Laila sætter sig ved nogle elever, der klipper slidte læderjakker op. Børnene er dybt koncentrerede, så Laila griber en saks og hjælper til med at lave lapper. De sys sammen til nye, smarte produkter - for eksempel bolde, små mus, nålepuder og julehjerter med fyld.

Najas klasse har fået en kæmpe pose fyld af en ung kvinde, der hedder Christina. Hun har stiftet et firma, der laver puder og hynder med afklip fra tøjindustrien. Dermed er der en masse tekstiler, der slipper for forbrænding.

Oldemor ser nysgerrigt på børnenes arbejde. Victoria kan se, hvordan det kribler i Oldemors krogede fingre, og inden længe har Oldemor fat i stofrester, nål og tråd. Victoria smiler. Hun kan huske, hvordan hun og familiens øvrige børn har nydt godt af Oldemors hjemmelavede bolde af stofrester og lune tæpper til kolde aftener.

Pludselig går det op for Victoria, at Oldemor gennem hele sit liv har været ekspert i Verdensmål nr. 12. Inspireret af Oldemor griber Victoria en

saks og omdanner hurtigt et par par blomstrede håndklæder til et nyt liv som turban.

Victoria tager sin grønne beanie af og vikler den fikse turban om hovedet. Den skal hun bruge til at tørre håret, når hun har været i brusebad.

- Flot, lyder det anerkendende fra Oldemor.

- Ansvarlig mode, smiler Naja.

- Nu du siger det! Hvordan er det egentlig med produktion af tøj og Verdensmål nr. 12? spørger Victoria.

- Bæredygtigt tøj er der sjældent tale om. Det meste af tøjindustrien går efter at producere så mange t-shirts, kjoler og bukser som muligt til

små priser. 'Fast fashion', kalder man det. 'Hurtigt tøj' er desværre alt for billigt i forhold til den miljøbelastning, der følger med produktionen, siger Naja.

Hun forklarer, at meget tøj laves af bomuld, der er en smuk plante med hvide totter på lange stilke. Bomuld dyrkes i Kina, Indien, USA og andre lande med varmt klima.

- Over 250 millioner mennesker lever af at dyrke bomuld, men den enkelte bomulds-bonde tjener desværre næsten ingen penge, siger Naja.

For at få planten til at gro skal der vandes flittigt, selvom vand ofte er en sparsom ressource i lande med et varmt klima.

- Dyrkning af bomuld kræver rigtig meget vand, siger Naja, der har læst, at bomuld til blot én t-shirt kræver 2700 liter vand.

- Det svarer til, at du giver din t-shirt brusebad i næsten fem timer, oplyser Naja.

- Wauw! siger Victoria chokeret.

- Hvordan er det egentlig med økologi? Kan bomulden være dyrket uden sprøjtegifte? spørger Benjamin.

- Ja, men du skal lede længe efter tøj, der er fremstillet af økologisk bomuld. Bomuldsindustrien bruger generelt mange sprøjtegifte mod insekter, ukrudt og svampe. Faktisk er bomuldsindustrien den branche, der bruger flest sprøjtegifte, sukker Naja.

Bomulden bliver lavet til stof, der bliver til skjorter, kjoler, bukser og andet tøj på enorme fabrikker for eksempel i Kina, Indien og Bangladesh. Dem, der arbejder med at farve, sy og passe maskiner, tjener kun til dagen og vejen.

De har på ingen måde råd til at købe tøjet selv.

- Når tøjet er færdigt, bliver det sejlet frem til os og vupti: Selv om vi måske synes, noget tøj er billigt, er der helt sikkert nogle tøjkedler - globale brands - der tjener rigtig mange penge, siger Naja.

Victoria kan mærke, hvordan hun bliver mere og mere tilhænger af genbrug og cirkulær økonomi. I fremtiden vil hun handle tøj hos Røde Kors og i andre genbrugsbutikker.

Hun vil helt sikkert også bede Oldemor om flere tips, når de kommer hjem. Måske kan hun også begynde at dele tøj med sine veninder?

Det må bestemt være bæredygtigt, tænker Victoria.

- Min mor lejer kjoler på abonnement. Hver måned får hun fire nye kjoler med posten. Dem sender hun tilbage, når hun har brugt dem, fortæller Naja.

- Deleøkonomi! Dét er vejen frem, smiler Victoria og forærer Naja sin turban.

Victoria tager sin beanie på igen og får et G som tak.

Med kærlig hilsen

Solen skinner, og der blæser en mild brise. Vejret er perfekt til at tørre tøj... og papir. Kort i forskellige former og farver er hængt på tørresnore, der krydser pladsen foran Papirfabrikken. Små vanddråber drypper ned på jorden.

- Dryp, dryp, dryp!

I en af boderne er en flok børn ved at bløde papir op i vand. Børnene har samlet papir fra skolens kontor og fra nogle af forældrenes arbejdspladser. I en bunke ligger der også æggebakker og bakker fra jordbær.

En dreng giver det opblødte papir en larmende tur med et piskeris monteret på en boremaskine. Herefter putter han papirmassen i en blender, der moser det hele sammen til grød. Denne pulp hældes over i en balje.

En pige, der hedder Camilla, presser rammer af træ, som børnene har lavet i håndværk og design, ned i pulpen. Forsigtigt kan de friske kort efter kort tid løsnes af rammerne og hænges op med klemmer på tørresnorene.

- Dryp, dryp, dryp.

På Papirfabrikken er der også salg af færdige kort, for eleverne arbejder både med håndværk og forretningsudvikling. Eleverne har fundet ud af, at de kan fremme salget af kort via en webshop og med markedsføring på sociale medier. Måske kan de også få flere kunder, hvis de kan lokke den lokale tv-station til at lave et indslag:

- Vi laver kort uden kemikalier. Ved at genanvende papir skåner vi træer for at blive fældet, smiler Camilla stolt til kameraet.

Nogle af de færdige kort får skrevet små hilsener på: 'Kærlig hilsen', 'Kys & Kram', 'Til lykke med fødselsdagen'. Andre pyntes med tørrede blomster og tegninger.

Victoria og Oldemor tegner hjerter og blomster på et par af kortene, der bliver hængt på et stativ. Her blafrer kortene som blade på et træ.

- Hvordan har I fundet på den fantastiske idé? spørger Oldemor, der har levet hele sit liv med at bruge alt igen og igen. Hun ænsrer ikke, at hun er på tv.

- Min onkel Jonas har lavet en virksomhed, der gør præcis det her - bare meget større. Han har nu aftaler om at hente papir i spande fra hoteller, banker, fodboldklubber, skoler og børnehaver, fortæller Camilla til Oldemor og lokal-tv.

- Jeg vil gerne købe ti kort, fastslår Oldemor og finder 60 kroner frem fra sin pung.

Oldemor har selv været vant til at genbruge aviser. Hun bruger dem til indpakning og meget andet. Victoria smiler lidt, for hun har ofte hørt mor grine lidt af, at Oldemor gemmer gavepapir og gavebånd. Måske er det slet ikke så tosset endda.

Camilla giver Victoria et E til samlingen af bogstaver.

Træ til låns

- Woushhhh!!!

Flammer slikker ud af en ukrudtsbrænder og ser ud til at sætte ild til en planke af træ. Hurtigt bliver den kulsort på overfladen.

- Jeg er 12 år, så jeg må desværre ikke selv brænde plankerne. Derfor har vi fået min far til at hjælpe med det farligste arbejde, fortæller Brian.

Han forklarer, at hans klasse har fundet ud af, at træ holder længe, hvis det bliver brændt på

overfladen. Teknikken, der kaldes 'burnt wood', blev brugt af vikingerne i Norden for over 1.000 år siden og er siden blevet forfinet i Japan gennem mange hundrede år.

- En af fiduserne ved brænding er, at så behøver man ikke at bruge gift og kemikalier for at få træet til at holde stand mod råd og andre dårligdomme. Træet ældes med ynde - ligesom en oldemor - på en naturlig måde. Hvert bræt får sin helt egen overflade, der er interessant at kigge på, siger Brian og lader en hånd glide hen over et brændt, men afkølet bræt.

- Prøv at mærke! opfordrer han.

Victoria fornemmer hurtigt den noprede overflade.

Brians klassekammerater saver det brændte træ til og sætter hyldeknægte på. Dem har de også selv lavet af genbrugsmaterialer. Og vupti: Så har de lavet smarte reoler i et frisk nyt design.

- Vi har samlet træ og gamle møbler hos vores familier. Det er helt vildt, hvor mange møbler, der bliver smidt ud... uden at fejle noget, siger Brian.

Hans klasse har også været en tur til en af de lokale genbrugspladser. Her har de med hjælp fra personalet plukket brugbare materialer ud til

deres reparations-café. Derfor er Brian og hans kammerater i gang med at slibe, lakere og male.

- Gamle møbler bliver lige så gode som nye. Flot! lyder rosen fra Oldemor.

Flere af møblerne er næsten kunstneriske. En gammel skænk springer i øjnene med klare moderne farver, og nogle stole er ved at få syet flot betræk med læder fra aflagte jakker. En tung kommode har fået hjul, så den er let at flytte.

- Vi har fundet hjulene under nogle gamle kontorstole, fortæller Brian stolt.

Efterhånden som eleverne sammen med en lærer og et par forældre afslutter deres håndværk, bliver varerne sat til salg i en webshop og på Papirfabrikken.

- Materialer er også natur, miljø og klima. Træ låner vi af naturen, men vi behandler det ikke altid lige godt. Det er vigtigt, at vi køber kvalitet, der kan holde i mange år, og som kan repareres. Brug-og-smid-væk burde være forbudt. Cirkulær økonomi er vejen frem, fastslår Brian.

Mens Victoria og Oldemor har lyttet, har Benjamin, Malte og Laila hjulpet med at slibe, så holdet får et U for deres ulejlighed.

Tyggegummi med bismag

‘Kemi-Butikken - spis hvis du tør!’, står der på et skilt. På en disk ligger der blandt andet to pakker tyggegummi med betegnelserne X og Y.

Laila og Victoria har kig på en pakke farvestrålende tyggegummi med mærket X.

- Hvad koster en pakke? spørger Laila.

- Den er ikke til salg, men du kan købe en Y'er, siger Dorte fra en stol bag disken.

- Hvad!! Jeg plejer at tygge den der, siger Laila fornærmet.

Dorte forklarer, at det er helt lovligt at sælge tyggegummi X, men test har vist, at den indeholder uønsket kemi.

- Derfor anbefaler vi, at du køber tyggegummi Y, siger Dorte.

Laila klør sig i hovedbunden. Hun ved ikke, hvad

uønsket kemi er for noget, så Dorte må fortælle, hvad hun og hendes klasse har fundet ud af.

Tyggegummi er lavet af forskellige materialer, så de kan smage godt og holde til at blive gnasket på.

- Vi bliver ikke syge af den slags tyggegummi, men det rummer stoffer, der risikerer at skade vores krop på længere sigt, siger Dorte.

Hun læser på pakken, at tyggegummi X indeholder tilsætningsstofferne BHA, BHT og titaniumdioxid.

- Det bliver vi ikke meget klogere af, siger Victoria og Laila i kor.

- Nej, det er volapyk for de fleste. Det korte af det lange er, at stofferne er mistænkt for at være hormonforstyrrende. Forsøg med dyr har vist, at kemikalierne kan føre til nedsat sædkvalitet, så hanner får sværere ved at få unger. Der er også fare for, at piger bliver voksne for tidligt, siger Dorte.

- Jeg er 12 år, og jeg vil gerne være barn lidt endnu, siger Laila tænkstomt.

- Også mig, siger Dorte.

- Hvorfor sælger de voksne tyggegummi, der kan være farligt? spørger Victoria.

Dorte forklarer, at verdens kemiske fabrikker har udviklet 200.000 kemikalier.

Lidt over 5000 er grundigt undersøgt og er måske sundhedsmæssigt i orden. Ganske få er testet og forbudt af politikere blandt andet i EU, fordi kemikalierne er for farlige for mennesker, dyr og planter.

Dorte viser en app, der sætter lup på kemikalier. App'en oversætter noget meget kompliceret til noget forståeligt.

Hvis Victoria og Laila står i en butik og vil købe læbepomade, mascara, sminke til halloween, tandpasta, solcreme, shampoo... og alt mulig andet, så kan de med app'en få klart svar:

Er denne vare X eller Y? God eller dårlig?

App'en er nyttig, men kan hurtigt komme til kort overfor det kæmpestore kemiske eksperiment, mennesket har kastet sig ud i:

- Der findes over 190.000 kemikalier, som forskere ved meget lidt om. 190.000! Ét efter ét bliver de

kemiske stoffer undersøgt, men det tager lang tid, sukker Dorte.

- Problemet er også, at det er uklart, hvordan kemikalierne opfører sig, hvis de optræder som en cocktail sammen med andre kemikalier i vores kroppe, fortæller Dorte.

Hun tilføjer, at der er kemi i næsten alt, vi putter i munden eller smører på kroppen. Victoria og Laila synes, at Dorte lyder helt voksen.

- Måske har jeg allerede spist for mange kemikalier! Faktisk kommer piger i vores del af verden i puberteten et år tidligere nu end før. Tidligere skete det, da vi var 13 år. Nu er det cirka, når vi bliver 12 år. Det er virkelig nederen, siger Dorte.

- Må vi gerne købe en pakke Y-tyggegummi? spørger Laila forsigtigt.

- I må få en pakke hver, fordi I har lyttet til min kemi-snak. Tyggegummi Y kan I roligt tygge. Heldigvis findes der næsten altid et bedre valg end det med mest kemi i, smiler Dorte og giver Victoria et L.

Skrammel som kunstværk

Benjamin og de andre på holdet bliver lokket hen til et tårn bygget af en masse skrammel. Mobiltelefoner, kabler, tv-skærme, computer-kabinetter, playstations, printplader, telefoner og meget andet vikler sig ind i hinanden på kryds og tværs.

Et skilt opfordrer gæsterne til at tage fotos og dele dem på sociale medier under hashtagget #mindreaffald. Benjamin er fascineret af skulpturen, så han tager straks fotos, som han poster under det rette hashtag. Dermed er han med i en kampagne.

Ved siden af tårnet sidder en pige og arbejder koncentreret:

- Jeg leder efter guld, siger Ella. Hun er ved at skille et kabinet med en skruetrækker.

- Men kan computeren ikke bruges mere? spørger Benjamin.

Ella forklarer, at hendes klasse har indsamlet brugte computere fra familie og venner. Det var ret let, for i næsten halvdelen af hjemmene stod der en udtjent computer.

En af fædrene arbejder i et firma, der reparerer og gør de bedste af computerne rene. Alle oplysninger bliver fjernet, så der ikke ryger private oplysninger videre til de næste brugere. Til sidst får computerne installeret nye programmer, så de kan sælges og bruges igen.

- Brugte pc'er dur sagtens på de steder, hvor man ikke behøver det absolut nyeste. Genanvendelse er langt mere miljøvenligt end at købe nyt, forklarer Ella.

- Ja, og så har vi fået lov til at skille nogle af de kasserede computere ad. Vi sorterer de enkelte dele i så rene fraktioner som muligt, smiler Ella og løfter låget af et kabinet. Indeni er der mystiske kredsløb... og guld.

- Se der! Få milligram guld, smiler Ella og peger.

Benjamin får lov til at låne en skruetrækker af Ella.
Det er sjovt at være guldgraver!

- Forebyggelse af affald er bedst, men genbrug og genanvendelse er gode alternativer, siger Ella og lægger printpladen i en bunke med andre printplader. De indeholder guld og metaller, der har en pæn værdi.

- Hvorfor er det egentlig ikke dem, der laver affald, der skal sørge for, at det bliver genbrugt eller genanvendt? funderer Benjamin med skruetrækkeren i hånden.

- Sådan er det også for nogle varer, siger Ella og fortæller, at der i EU er noget, der hedder 'producentansvar'. Det betyder, at hvis et firma vil sælge 1000 pc'er i det land, så skal det betale for, at de 1000 pc'er bliver håndteret forsvarligt, når de engang skal skrottes.

- Producentansvar gælder for elektronik, som køleskabe, ovne, mobiltelefoner, laptops, tv-apparater, krøllejern og playstations, forklarer Ella og nævner, at også biler og batterier er omfattet af producentansvar.

- Det må da være umuligt for et firma at holde styr på affaldet mange år frem i tid? siger Oldemor, der ved noget om alder.

- Ja, derfor er der også mange virksomheder, der overlader ansvaret til mennesker i firmaer, der specialiserer sig i at dirigere affald hen til de rette behandlere. Vi har talt med et produktansvarsfirma, der sørger for, at affaldet enten bliver genbrugt eller genanvendt. Forbrænding er sidste mulighed, forklarer Ella.

I Nærved ligger der en af de virksomheder, der modtager tv-skærme og anden elektronik. Virksomheden tjekker om elektronikken kan bruges igen og sælges i genbrugsbutikker eller på nettet.

Langt det meste skilles imidlertid ad, så nogle af delene i det mindste kan genanvendes i nye produkter.

- Noget elektronik kan betale sig at genbruge eller genanvende - andet kan ikke. Ingen virksomheder gør noget gratis, fastslår Ella.

Som tak for hjælpen med skruetrækkeren får Benjamin et R, som han stolt giver videre til Victoria.

Pust, pust, pust!

- Har I lyst til at deltage i en konkurrence? spørger Lars fra en bod på Papirfabrikken.

Han triller tennisbolde frem og tilbage på et pænt stort bord med tegninger af Verdensmålene. Bordplanen er rammet ind, så boldene ikke falder ud.

- Jeg er ikke så god til tennis, indrømmer Oldemor.

- Bare rolig! I skal se, hvem af jer der først kan få jeres bold fra den ene ende af banen til den anden - og tilbage igen. I må ikke røre jeres bold, men I må gerne bruge et hjælpemiddel, siger Lars og viser, hvad de kan vælge imellem: En hårtørrer, en håndstøvsuger og... ja hvad er det?

- En blæsebælg. Den vælger jeg, fastslår Oldemor og forklarer, at man bruger en blæsebælg til at puste liv i ilden i et bål, der er ved at gå ud. Når gløderne får luft, kan bålet flamme op.

Victoria vælger hårtørreren, så Malte må nøjes med den lille støvsuger.

- 1, 2, 3 start, lyder signalet fra Lars.

Oldemor puster med blæsebælgen. Victoria blæser med hårtørreren. Malte suger med støvsugeren, men der ikke meget træk i den. Malte gør sit bedste, men ak.

- Sådan noget billigt bras, surmuler Malte.

Med et ordentligt pust får Oldemor sin bold ned i den anden ende, men Victorias bold følger lige efter. Slutspurten er sat ind. Victoria overhaler, men så blæser Oldemor igennem, og hendes bold når først i mål.

- Flot, smiler Lars. Oldemor ser stolt ud, men også en lille smule brødebetyngt over, at have vundet over sine oldebørn.

- Men hvad har blæseri med Verdensmål at gøre? spørger Victoria.

Lars forklarer, at hans klasse har arbejdet med produktion og forbrug af metal.

Ny aluminum kræver rigtig meget energi at fremstille, men klassen har fundet ud af, at genanvendelse af aluminium kun bruger fem procent af energien og dermed skåner klimaet.

De har besøgt en ventilatorfabrik, der lever af at bygge udstyr af aluminium. For fabrikken i Nærvæd handler det om at lave ventilatorer, der holder i mange år, så de bruger mindst mulig aluminium.

For fabrikken handler det også om, at deres ventilatorer bruger mindst mulig elektricitet til at transportere luft rundt med.

Klassen har hørt, at en ny effektiv ventilator bruger op mod halvt så meget strøm som en gammel og ineffektiv.

- I har lige brugt luft til at flytte bolde rundt med. Hvem af jer har brugt mest energi? smiler Lars.

- Øv, det gjorde jeg. Jeg knoklede og tabte, sukker Malte.

- Ja, det handler om god ventilation både i vores konkurrence og i virkeligheden, siger Lars og

forklarer, at der er ventilatorer her og der og alle vegne: På skoler, sygehuse, i vindmøller... overalt, hvor der er brug for at tilføre frisk luft.

- Verdens højeste bygning på 828 meter har ventilation. Det har tunneller under jorden også. Luftsifte er nødvendigt, for at vi kan undgå, at det bliver farligt at trække vejret, fortæller Lars.

- Hvis man glemmer at trække vejret, dør man, udbryder Malte. Han er lidt utålmodig, så han finder sin mobiltelefon frem.

- Mange af de spil, du bruger på din telefon eller tablet, ligger i datacentre. Datacentrene afgiver enormt meget varme, så de skal køles med frisk luft for ikke at brænde sammen. Hvis datacentrene går i sort, kan du ikke spille og være på sociale medier, siger Lars.

- Jeg elsker ventilatorer og blæser på, at jeg tabte, fastslår Malte storsindet og lægger mobilen tilbage i lommen.

Denne gang får holdet et G.

Glaspusteri

I det næste telt har eleverne opstillet fine brugte glas, som gæsterne kan købe.

Klassen har også lavet glasmosaikker, der hænger i snore i et smukt farvespil.

Andre har lavet puslespil af glas, hvor man skal lægge brikkerne, så de forklarer, hvordan glas bliver produceret og brugt igen og igen.

Tolv børn har sammen med deres musiklærer Anne opstillet kor og orkester. De er SÅ klar til at spille Verdensmålssangen.

- Hva' så Nærvæd! Er I der! råber Anne... og dirigerer orkestret i gang, mens Victoria, Oldemor og resten af holdet sætter sig på nogle istandsatte stole.

Et par elever puster i instrumenter lavet af sodavands- og ølflasker, og en anden slår forsigtigt med spisepinde på en xylofon, der består af vinglas fyldt med vand.

Et orkestermedlem skaber lyd ved at lade våde fingre glide hen over kanterne på nogle krystalglas. Endnu en elev lægger en god grundrytme ved at ryste en flaske med ris.

Toner af skrøbeligt glas fylder rummet og skaber en magisk stemning. Og så sætter koret ind:

*'I vores fælles skønne grønne verden
findes der fattigdom og – bitter sult'*

Victorias nakkehår rejser sig, så smukt lyder kombinationen af glas og børnestemmer... og alle synger med på omkvædet:

'Verdensmål! Verdensmål! Verdensmål!'

- For at fremstille glas skal man grave sand op og smelte det sammen med kalk og soda i en ovn, siger Gustav fra orkesteret lige efter Verdensmålssangen.

- Vi har fordybet os i glas de seneste uger. Vidste I, at mennesker begyndte at lave glas for 5000 år siden? spørger Gustav.

Gennembruddet kom, da man opfandt glaspusteriet for lidt over 2000 år siden. Ved at puste luft ind i en klump smeltet glas, kan en glaspuster med de rette drejninger skabe præcis det glas eller den flaske, kunderne har brug for.

Alle bruger drikkeglas igen og igen. Flasker kan også genbruges, men først skal de samles ind, sorteres og vaskes.

Vi betaler pant for vores flasker, så bryggerierne kan få dem retur og hælde ny øl og sodavand på dem.

- Ni ud af ti flasker bliver genanvendt, oplyser Gustav.

Når det handler om at forebygge og behandle affald, spiller lokalsamfundet en afgørende rolle. Hvert område er specielt. I Nærved samarbejder

nogle virksomheder om at udnytte de råstoffer, der findes i glas.

- Vi har besøgt virksomhederne i 'Glasklyngen', så nu er vi rigtig kloge, siger Gustavs klassekammerat Maya med et skævt smil.

Borgerne afleverer glasaffald til deres affaldsselskab, der sender glassene videre til et firma, der er ekspert i sortering af glas fra genbrugspladser, pantsystemer og bryggerier. Hos glas-sorteringsfirmaet bliver glasset befriet for uønsket 'forurening' som krus og metaldåser.

De sorterede glas bliver lagt i store glitrende glasbjerger. Her ligger de i flere måneder, så vind og vejr - og mikroorganismer - for eksempel kan gøre kål på lim fra etiketter.

Glas skal være hysterisk rent for at kunne genanvendes.

- Én smadret tallerken eller ét krus kan ødelægge mange tons glas, siger Mikkel, der overtager fortællingen.

- Glasset ryger videre til glasværket, der smelter det til nye flasker og glas til madvarer. Hvis det viser sig, at der er for mange urenheder i glasset,

er det om igen. Vi vil selvfølgelig ikke have metal og keramik i vores flasker, når vi drikker vand eller kakaodrik, siger Mikkell, der opfordrer alle til at sortere omhyggeligt.

- Men det er faktisk en god idé at lade låget blive på flaskerne. Det forhindrer fugt, der er en fjende af god genanvendelse af glas, understreger Mikkell.

- Men låg kan jo være lavet af metal, påpeger Oldemor.

- Ja, men metal kan sagtens fanges ind af magneter, inden produktionen af nyt glas begynder, har Gustav lært.

På glasværket bliver glasset smeltet i ovne ved 1400 grader, og det er megavarmt. Glas kræver ekstrem varme for at blive flydende.

Fra sorte maskiner drypper der nøje afmålte orange dråber ned i forme, der støber flasker og andre former for glas:

- Dryp. Dryp. Dryp.

Hver ovn afgiver mange millioner dryp om året. Hvert dryp bliver til et glasprodukt.

Personligt håndværk med pust og drejeri er overtaget af automatik.

De varme glas bliver kølet ned, så de ansatte på glasværket kan røre ved dem og tjekke dem for fejl.

De godkendte produkter bliver pakket på paller og kørt med lastbil til bryggerier, mejerier, sildefabrikker og andre kunder og bruges til sodavand, smoothies, sild, blåbærmarmelade, øl, flødeoste... og meget andet, som vi kan finde i et supermarked.

- Glasklyngen giver job til mange mennesker i Nærvæd. Derudover leverer Glasværket overskudsvarme til et fjernvarmeværk, så flere tusinde mennesker får varme til deres huse fra det smeltede glas, fortæller Mikkell.

Han slutter med at oplyse, at over 80 procent af glasset i mørke ølflasker og knap 75 procent af glasset i lyse glas er 'gammelt' glas, der bliver genanvendt.

- Og skal vi så ikke spille og synge vores sang en gang til, tilbyder Anne.

- Johh, jubler publikum og synger med:

Verdensmålssangen

*I vores fælles skønne grønne verden
findes der fattigdom og – bitter sult
Stop! Stop! Stop! Det går selvfølgelig ikk',
nu gør vi Verdensmålene til cool kult.
nu gør vi Verdensmålene til cool kult
Verdensmål! Verdensmål! Verdensmål!*

*På vores fælles skønne grønne klode
er der ik' skoler nok til – alle børn
Stop! Stop! Stop! Det går selvfølgelig ikk',
nu tager Verdensmålene en travl tørn
nu tager Verdensmålene en travl tørn
Verdensmål! Verdensmål! Verdensmål!*

*I vores fælles skønne grønne verden
smelter varmen alt for – meget sne
Stop! Stop! Stop! Det går selvfølgelig ikk',
når vi har Verdensmålene kan alt ske
når vi har Verdensmålene kan alt ske
Verdensmål! Verdensmål! Verdensmål!*

Victoria og hendes hold får et G for at synge med.

Vandrutsjebanen

'Byg jeres egen vandrutsjebane - uden spild af vand'
står der på et skilt.

Ved hjælp af tagrender lavet af plastic skal Victorias hold lave en bane, så vand fra Papirfabrikkens udendørs vandhane kan løbe ned i en spand 12 meter borte.

- Vi har arbejdet med plastic i flere uger og har fået tagrenderne til vores konkurrence på genbrugsstationen, fortæller Jonas fra den klasse, der har undersøgt de mysterier, der er forbundet med plastic.

Victorias hold går i gang, men opdager hurtigt, at det er svært at få tagrenderne til at holde tæt i sammenføjningerne.

Alle bliver lidt våde, men solen skinner.

Børnene og Oldemor samarbejder om at få lavet en fin bane, og vandet begynder så småt at pible ned gennem rørsystemet på vej mod spanden.

- Giv lyd, når I er klar. Så vil jeg sende en badeand afsted. Hvis den kan drive ned til spanden, har I vundet, siger Jonas.

- Nu! klukker Oldemor, og Jonas sætter en orange and på den første tagrende. Den lille and danser forbi Oldemor, stopper foran Victoria... og svømmer videre.

Laila justerer hældningen på sine tagrender, og plastic-anden får fuld fart på ned mod Malte, hvor den mister tempo.

Malte puster til anden, der tager den sidste rejse ned til Benjamin.

Med et lille 'plask' dumper anden i spanden.

- Hurra! råber Oldemor, der føler sig ung igen.

De fem holdkammerater giver hinanden high five – også Oldemor. Benjamin får hurtigt lært hende, hvordan man gør.

Belønning fra Jonas: Et E.

Karret og akvariet

Den næste post er knap så lækker. Et stort kar med vand flyder med plastic, der svæver rundt som døde gopler. På bunden ligger der cola-flasker med plumret vand i.

Ved siden af plastic-suppen har børn placeret et akvarium med smukke koralfisk. De svømmer rundt mellem vandplanter i krystalklart vand.

- Hej! Hvem vil prøve? spørger Thomas, der tager imod Victorias hold.

- Mig! Hvad skal jeg gøre? spørger Malte ivrigt.

- Du skal fiske så meget plastic som muligt med et fiskenet. Når din plastic er dryppet af, skal du hælde den over i akvariet, siger Thomas.

Malte ser på de levende fisk i akvariet. Malte skeler til den døde plastic i karret.

- Jamen, hvor skal fiskene så være? spørger han stille.

- Godt du tænker dig om! smiler Thomas.

Han forklarer, at der hvert år udledes millioner af ton plastic i verdenshavene. Problemet er så stort, at der nu snart er ét ton plastic, hver gang der er tre ton fisk.

- Svineri! Havguderne er rasende, fastslår Victoria.

- Ja, alle lande bør indsamle og genanvende plastic. Over halvdelen af al plastic i havet strømmer ud fra blot fem lande: Kina, Indonesien, Filippinerne, Thailand og Vietnam, oplyser Thomas.

- Hvor er politikerne henne? spørger Victoria forarget.

Thomas forklarer, at FN har diskuteret plasticforurening i mange år. Selv om de fleste af verdens 193 lande gerne vil have en plastic-aftale, er der stadig nogle lande og virksomheder, der kæmper imod, fordi de tjener rigtig mange penge.

- Altså dem der producerer og bruger plastic?
spørger Victoria.

- Ja! Plastic er mega-business. I 1950 blev der produceret knap 2 millioner ton plastic. Nu bliver der lavet over 370 millioner ton om året, og vi runder sikkert 1 milliard ton inden 2050, spår Thomas.

- Al den plastic MÅ bare ikke havne i havet, fastslår Malte og kigger på fiskene i akvariet.

- Er der slet ikke nogle mennesker, der gør noget?
raser Victoria.

Thomas sukker dybt. Plastic er et kompliceret stof, og hans klasse har trods alt kun arbejdet med at forstå mysterierne i nogle få uger.

- Vi har arrangeret et interview med en professor, der ved rigtig meget. Hende kan I møde nu, smiler Thomas og nikker hen imod hans klassekammerat Lea.

Lea har sat sig til rette på en plastic-stol ved siden af en professor, der hedder Stine.

- *Hvad er plastic egentlig, og hvorfor bruger vi det?* indleder Lea.

- Plastic er lavet af olie og kemikalier. Vi bruger plastic i mange sammenhænge, fordi det er holdbart og praktisk, siger Stine.

- Plastic er med til at mindske madspild, når vi opbevarer rester, men desværre er det jo ingen hemmelighed, at plastic også volder problemer, tilføjer hun.

- *Hvorfor forbyder vi ikke bare plastic?* spørger Lea.

- I Europa har vi forbudt plastic til sugerør, bestik, tallerkner, vatpinde og ballonpinde, men forbruget af plastic på verdensplan stiger.

- Derfor er det pinedød nødvendigt, at vi får opbygget virksomheder, der kan håndtere og genanvende plastic. Det er også vigtigt, at der er virksomheder, der køber 'gammel' plastic i stedet for nyproduceret. Genanvendt plastic skal være det naturlige valg, så vi kan styrke den cirkulære økonomi i stedet for brug-og-smid-væk-plastic, siger Stine.

- *Hvorfor kommer det ikke af sig selv?* spørger Lea undrende.

- Plastindustrien tjener gode penge, men noget af den plastic, der rammer skraldespanden, er umulig at smelte om til ny plastic. Nogle typer plastic går simpelthen helt i stykker, hvis vi forsøger at genanvende dem.

Politikerne skal stille krav om, at plastindustrien kun laver plasttyper, der er lette at genanvende. Det skal være forbudt eller meget dyrt for industrien at gøre det forkerte, og vi skal belønne dem, der laver genanvendelig plastic, mener Stine.

- Mere miljøvenlige typer som den emballage, der er på hakket oksekød i supermarkederne, kan smeltes om og blive til nye bakker og beholdere igen og igen. Det er det man kalder cirkulær økonomi, siger Stine.

- *Hvorfor er genanvendelse godt?* spørger Lea.

- Det er det, fordi vi sparer på Jordens knappe råstoffer og sparer energi ved at vaske, rense og smelte plastic om i stedet for producere helt nyt plastic, fastslår professoren.

- *Kan vi ikke bare bruge noget andet end plastic?* vil Lea gerne vide.

- Jo, vi kan forsøge. Vi kan også sige 'nej tak' til

plastic, når vi køber billigt legetøj, krus, tøj, tæpper og meget andet, foreslår Stine.

- Tøj og tæpper?

- Ja, mange tæpper og din fleecetrøje er lavet af olie! Hvis du skal købe en ny fleece-trøje, så spørg om den er lavet af genanvendt plastic. Forbrugerne skal stille spørgsmål - mange spørgsmål! - men det er endnu vigtigere, at politikerne stiller krav om genanvendelse, fastslår Stine.

- Hvad kan industrien selv gøre?

- Tage ansvar! Nogle af verdens største 'brands' tjener rigtig mange penge på at producere og bruge plastic. De skal investere en større del af deres overskud i at skabe produkter, der er mere bæredygtige. De skal også tage ansvar for, at der etableres indsamlingssystemer - som det vi har i Nærvæd - i de lande, der har dårligt råd, siger Stine.

- Hvis virksomheder vil sælge sodavand, shampoo og andre varer i et land, skal de være med til at sikre, at plastic ikke ligger og flyder her i Danmark eller eksporteres til fattige lande. Producenterne har et ansvar for at tage deres plastic tilbage, tilføjer hun.

- Enig! Istemmer Victoria, der efter interviewet får et R af Lea.

Bingo i junglen

- Velkommen i junglen, siger Gabrielle og åbner teltdugen for sine gæster.

Ned fra loftet hænger der lianer i alle regnbuens farver. Lianerne hænger så tæt, at det er svært at finde vej gennem vildniset.

- Køb! Køb! Køb! lyder det indsmigrende i en højtaler inde i mørket.

Lianerne er lavet af reklamer og emballage, som Gabrielle og hendes klasse har samlet for at forstå Verdensmål nr. 12.

- Det er helt vildt, hvor meget man kan købe. Behøver vi virkelig så meget for at være lykkelige? spørger Gabrielle ud i luften. Hurtigt genvinder hun fatningen og giver Malte en bingoplade:

- Her i junglen skal I spille bingo. På jeres plade ser I ord og billeder. Hver gang I møder en af tingene, krydser I det ud, siger Gabrielle.

Victorias hold er straks i gang. De kigger grundigt på lianerne og de mange ord, der ofte er i skrigende gule og grønne farver.

Malte giver 'Tilbud', 'Klimavenlig' og 'Bæredygtighed' et kryds hver.

'Rabat', 'sale', 'billigst' og 'naturlig' fremgår ikke af pladen, men mange steder på lianerne, så holdet bevæger sig længere ind i junglen for at lede videre.

- Uh, det er svært at finde vej, siger Victoria.

- Ja, og desværre er mange af slagordene fup og fidus. Nogle af dem, der producerer og sælger varer, overdriver helt vildt for at sælge mest mulig. Det er desværre heller ikke altid sandt, at produkterne er miljø- og klimavenlige, siger Gabrielle.

- Køb! Køb! Køb! lyder det igen i højtaleren.

Gabrielle forklarer, at man som kunde skal tænke over, om man overhovedet har brug for at købe nyt. Hvis man har et reelt behov, skal man forsøge at vælge sunde og miljøvenlige varer.

- Hvordan gør man det? spørger Victoria.

- Jeg synes, det er virkeligt svært, erkender Gabrielle.

Selv vil hun gerne have, at sælgerne bliver mere ærlige om, hvad de gør godt... og ikke mindst, hvad de kan gøre bedre, for at deres produkter bliver mere bæredygtige i fremtiden.

- Men måske kan I få hjælp nu, smiler Gabrielle og følger Victorias hold ind i en ny del af junglen.

Det tætte lag af lianer med reklamer er afløst af noget mere gennemskueligt. Ned fra loftet hænger der alverdens forskellige typer emballage. På nogle af varerne er der et eller flere miljømærker.

Fra sine tidligere eventyr med Verdensmålene ved Victoria, at FairTrade sikrer landmænd en fair pris for deres fødevarer, at MSC-mærket handler om bæredygtige fisk, og at det røde Ø-mærke drejer sig om økologiske varer uden kemikalier. Alle

tre mærker, står på bingopladen, så nu har holdet allerede skaffet seks krydser.

- Køb med omtanke! Køb med omtanke! Køb med omtanke! lyder det oppe fra luften.

Victoria bliver overrasket over, at der findes så mange mærker. Flere har hun aldrig set før.

- Hold da op hvor er ansvarligt forbrug kompliceret. Jeg kan da umuligt lære så mange mærker at kende, indrømmer hun.

- Miljømærker er lidt af en jungle, men mærkerne er vigtige ledestjerner for os forbrugere. Mærkerne hjælper os på rette vej, når vi handler, siger Gabrielle.

Hun fortæller, at producenterne skal følge visse retningslinjer for at få mærkerne på deres varer. Nogle mærker skaber bedre velfærd for dyr, nogle guider mennesker med astma uden om kritiske kemikalier, og andre viser vej mod tøj lavet af økologiske materialer.

- FSC. Hvad er det? spørger Victoria og dasker forsigtigt til en æske, der blafrer som et blad i blæsevejr.

- FSC-mærket kan du se på varer af træ. Reoler, borde, bænke, stole, papir... og meget andet.

Problemet er, at vi fælder træ med rasende fart mange steder i verden. Vi kan godt fælde noget træ, men vi skal hele tiden sørge for, at skovarealet vokser. FSC-mærket garanterer, at vi får plantet nye træer til møbler og papir, fortæller Gabrielle.

- Papir! Vi det sige, at bøger skal trykkes på FSC-mærket papir? siger Victoria og trækker en bog i serien om Victoria & Verdenmålene op af sin taske. På side 2 finder hun det fine FSC-mærke. Victoria ånder lettet op... og sætter kryds på FSC-mærket på bingopladen.

- Køb med omtanke! Køb med omtanke! Køb med omtanke! lyder det oppe fra det øverste af teltet.

Mærker kan hjælpe forbrugerne et godt stykke af vejen, men mærkerne løser langt fra alt. Derfor bliver de voksne nødt til at gøre deres virksomheder grønnere og vælge nogle politikere, der VIL alle 17 verdensmål og en bæredygtig fremtid.

- Altså nogle politikere, der ikke bare snakker, men som handler, fastslår Gabrielle.

Et mærke med en svane udløser det sidste kryds. Pladen er fuld, og som tak får Victorias hold en oversigt over miljømærker. De har bogstaver nok til deres rebus.

Velbekomme!

Victorias klasse har dagen igennem serveret lækre retter for gæsterne på Verdensmål-Festivalen. Nogle af retterne har klassen lavet med inspiration fra deres køleskabs-safari. I deres grupper har de også udviklet små lækre retter ud fra det, de kan finde i naturen. Nu er det Victorias eget holds tur til at spise.

- Uhm, det ser lækkert ud, smiler Malte, der er godt sulten.

- Hold da op! Hvor ser det pragtfuldt ud... hvad er det for noget mad? spørger Oldemor med en tallerken i hånden.

Victoria forklarer ivrigt, at hendes klasse har lært om klimapåvirkning af råvarer og øvet sig i at lave energi- og klimavenlig mad. I deres skolekøkken har de målt deres forbrug af elektricitet, gas og vand, mens de tilberedte maden. De har også lært, at ost, pålæg og andre madvarer kan holde sig længe i bølter med låg.

Bag deres madbod har de opsat en skærm, hvor de viser små animationsfilm, som de har lavet om de officielle kost- og klimaråd. Malte ser med, mens maven knurrer:

‘Spis planterigt, varieret og ikke for meget. Spis flere grøntsager og frugter. Spis mindre kød – vælg bælgrugter og fisk. Spis mad med fuldkorn. Vælg planteolier og magre mejeriprodukter. Spis mindre af det søde, salte og fede. Sluk tørsten i vand’.

- Det vigtigste, vi kan gøre for klimaet, er at spise mindre kød fra køer. Køer græsser på marker, der kan producere mere mad, hvis de bliver brugt på ærter og andre grøntsager. Oksemørbrad udleder ca. 140 gange mere CO₂ pr. kg end avocadoer og grønne bønner, konkluderer Victoria.

- Jeg er sulten som en okse, så jeg napper en advokado-sandwich, siger Malte og krænger hurtigt sin sandwich ud af et stykke madpapir.

- Hvad er det? gentager Oldemor, der er vant til traditionel mad for eksempel med kylling, kartofler, brun sovs og syltede agurker. Hun kigger nysgerrigt på de lækre retter, hun har fået serveret i en bakke af genbrugsplast.

- Du har fået en avocado-sandwich med pesto af ramsløg, tangbacon og en lille broccolitærte. Hvis du er mere sulten, kan du bagefter få skvalderkål og skovmærke med løg og fløde sammen med hjemmebagte scones, forklarer Victoria.

Hendes mor og far, der har været på et andet hold, trænger også til en bid.

- Avocado-sandwich - hvor lækkert! Jeg er brødflov.
- Har du løst Avocado-Mysteriet, så vi i fremtiden kun får lækre avocadoer? spørger far.

- Ja! siger Victoria kækt.

- Øv! lyder en lille skuffet stemme i hendes øre.

Mens forældrene spiser bagt squash med guacamole, der er moset avocado med løg, chili, limesaft og hvidløg, fortæller Victoria, at de har fået leveret avocadoer med lastbil direkte fra Sergio i Portugal.

- Det er selvfølgelig mere klimavenligt at spise lokale grøntsager, men så længe avocadoerne ikke bliver fløjet, er klimaaftrykket ok, mener Victoria.

Normalt høster en avocado-farmer alle sine frugter på én gang. Ofte er avocadoerne inden høst sprøjtet med gift mod svampe og insekter. Avocadoerne transporteres gennem flere mellemhånd frem til kunderne. Turen fra træ til tallerken kan tage flere måneder og kræver meget energi.

Lige inden avocadoerne når frem til en frugt-afdeling i et supermarked, bliver de kunstigt gasset

og modningen sat i gang. Avocadoerne er perfekte i et døgn eller to... og så går det hastigt ned ad bakke. Når modningen er sat i gang, kan den ikke stoppes.

- Ja, det ved vi ALT om, konstaterer mor.

- Juppie juppie jay! jubler bananfluen Sophia så højt, at Victoria tror, alle kan høre det.

Sergio høster sine ubehandlede avocadoer i Portugal, når han får en besked om, at Victoria eller andre kunder gerne snart vil spise hans sunde afgrøder. Inden for en uge eller to er avocadoerne fremme.

- Jeg har bestilt avocadoerne på en app fra det firma, der forbinder kunder med landmænd. Tak fordi du betalte, daddy-o! smiler Victoria.

Maden smager godt, så far brokker sig ikke. Og Victoria fortsætter med at forklare:

Avocadoer modner først, når de bliver plukket, så træer er et perfekt lager, indtil avocadoerne skal spises. Ved stuetemperatur har vi gode avocadoer i en uge. Opbevarer vi dem lidt køligere, kan de holde i en måned. Madspild? Ikke her!

- Pokkers også! Hvor er det altså tarveligt, hulker Sophia.

- Vi skal lære at forstå vores råvarer og leve med naturen, så vi får mest muligt ud af

dem - også på længere sigt. Vi skal behandle vores råvarer med respekt og købe bæredygtigt ind, siger Victoria og lyder meget voksen.

- Du siger så mange sjove ting. Taler du med dine avocadoer for at forstå dem? fniser Malte med mad i munden.

Victoria sukker og vifter Sophia væk fra sit ansigt. Hun ved ikke, om hun er mest irriteret på bananfluen, der hele tiden snakker i hendes øre, eller sin lillebror.

- Jeg har hørt, at avocadoer kræver vildt meget vand for at vokse, siger mor.

- Avocadoer har brug for lige så meget vand som appelsiner, så det er et problem, hvis man planter avocado-træer i egne, hvor folk tørster. Sergio bor oven på en underjordisk flod, så han har masser af vand til sine avocadoer, fortæller Victoria.

- Avocadoer er i øvrigt meget mystiske! Træerne har han- og hunblomster, og de kan kun blive til frugter, hvis en honningbi bringer pollen fra et træ til et andet. Træerne skal ovenikøbet være forskellige sorter, så derfor har Sergio både nogle sorter, der hedder hass, fuerte, reed og bacon, forklarer Victoria.

- Bacon! Er der en advokat, der hedder bacon?

spørger Malte, der stadig kløjes i forskellen mellem avocadoer og advokater.

- Ja, bacon! Sergios sønner har bistader, så de søde honningbier hjælper træerne med at blive bestøvet for eksempel på tværs af bacon og hass, siger Victoria.

- Mums! Jeg kunne godt tænke mig en bacon med bacon på, siger Malte og slikker sig om munden.

- Ja, men normalt vi kan kun købe hass-avocadoer. De er mørke udenpå, når de er modne. Det signal er let at forstå. Bacon-avocadoer er grønne selv, når de er modne, så dem kan vi sjældent købe i supermarkeder. Resultatet er, at mange bacon-avocadoer går til spilde, konstaterer Victoria.

- Vild grøntsag, den avocado, klukker Malte.

- En sidste mystisk ting er, at avocadoen faktisk ikke er en grøntsag, men et bær. Sergio og hans familie elsker ligesom os at spise bær til dessert, så de nyder tit en avocado med honning og kanel efter hovedretten, siger Victoria.

Far klør sig lidt i nakken:

- Du har købt ubehandlede avocadoer direkte fra en farm i Portugal. Det må da være vildt meget dyrere

end at købe sprøjtede og gassede avocadoer i et supermarked, siger far og tænker nervøst på sin bankkonto.

- Næh! Avocadoerne koster cirka det samme, men vi sparer penge, fordi halvdelen af dem undgår en tur i skraldespanden. Sergio tjener også mere på sine avocadoer, fordi vi slipper for en masse mellemmand, smiler Victoria og tager en bid af sin avocado-sandwich.

Med mættede maver mødes Victorias hold for at finde ud af, hvordan de skal sammensætte bogstaverne: G, N, E, R, U, U, B, D, L, G, G, E, R.

- Heureka! Jeg har det, fniser Oldemor, mens de andre grubler.

Overdommeren Søs, der har koordineret festivalen, forklarer, at de nu skal omsætte deres bogstaver til tal. For eksempel svarer E til 5 og L til 12. Med tallene for kodeordet 'genbrug er guld' kan de låse et køleskab op og få deres præmier.

Victoria trykker 7, 5, 14, 2, 18, 21, 7, 5, 18, 7, 21, 12, 4... og alle låse er åbne. Gevinsten er lækre avocado-smoothies brygget på en sund ærtedrik.

- Skål, skål, skål! lyder det, mens holdet klinker glas i genbrugsglas selvfølgelig.

Farvel til Sophia

Familien er hjemme efter en skøn dag på Papirfabrikken. Oldemor har taget grøntsager med fra haven og sagt pænt tak. Hun skal sikkert tidligt i seng efter de mange oplevelser.

- Jeg har lært meget i dag. Vi skal blive bedre til at bruge vores ting i længere tid og ikke købe helt så meget. Vi behøver ikke mere, end vi har, siger mor.

- Ja, mådehold er en dyd. Vi skal lave mad på en anden måde. Det var godt, at I fik løst Avocado-

Mysteriet og sat jer ind i alle mulige andre affaldsmysterier, roser far.

- Du plejer at rejse Jorden rundt, når du leger verdensmål, Victoria. Du har slet ikke været nogen steder denne gang, siger Malte undrende.

- Nej, vi danskere har et enormt økologisk fodaftryk, så jeg valgte at blive hjemme for at gøre noget ved madspildet, smiler Victoria.

- Hvor er det altså nederen, brokker Sophia sig.

Victoria vifter en flok bananfluer væk, men de summer videre omkring hende.

- Hvad skal mine børn leve af, hvis der ikke er spild? vrisser Sophia.

- Madspild er snart et overstået kapitel hos os. Jeg har en app, hvor vi kan indtaste det, vi har i køleskabet, og vupti, så foreslår app'en et måltid. Bananfluer må finde noget andet at spise, siger Victoria og slår hænderne sammen over sit hoved.

- Klap, klap, klap! Tak for hjælpen og farvel, Sophia! siger Victoria.

Hun åbner køkkenvinduet og vifter bananfluerne ud.

Vi bakker op om FN's verdensmål og støtter udgivelsen af Victoria & Verdensmålene

NÆSTVED

NÆSTVED
FJERNVARME

Reiling
Gruppen

ArdaghGroup

Building & Industry

SCHAKO Group

GENBRUG OG ENERGI

En del af kredsløbet

-alt med affald

A Landbell Group Company

RØDE
KORS

Nordea
INVEST

Færch

HAACK RECYCLING
SHRED SORT REUSE

Forbrugerrådet
Tænk

LYNGBY BK

Ringsted
Børnefestival

KLS PurePrint®

Papirværk

12 ANSVARLIGT FORBRUG OG PRODUKTION

Mere ansvarligt forbrug

Verdens 193 regeringer har i FN vedtaget 17 mål, der frem mod 2030 skal gøre Jorden til et godt sted at være for alle. 'Victoria & Verdensmålene' er en serie om de 17 mål.

I 'Avocado-Mysteriet' arrangerer Victorias årgang i Næved og omegn en festival med fokus på ansvarligt forbrug og produktion. Med bananfluens Sophia svirrende om sine ører undersøger Victoria - og alle de andre børn - madspild, glas, plastic, kemikalier og meget andet fra overflodssamfundet.

Victoria & Verdensmålene

*'Victoria & Verdensmålene' er for børn på 9-12 år...
og deres lærere, forældre,
bedsteforældre og oldeforældre.
Bøgerne er velegnede til
højtælæsning og diskussion.*

9 788794 136129